

לשם ייגון

Dr. Hirsch

פסוק דברי חזקיה

202

בגלגל פסוק דברי

- 1) These laws are introduced by the words: וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר, to which ת"כ gives the explanation: מה ענין שמטה אצל הר סיני והלא כל המצות נאמרו מסיני אף כולם נאמרו כללותיהם and its laws were given at Sinai, were not all the laws given on Sinai?; but it comes to teach us that just as the Torah tells us expressly that שמטה was given with all its rules and details, so all the laws of the Torah were revealed on Sinai with all their rules and details. We think that the express declaration that all the laws with all their details originated from the revelation on Sinai, and the proclamation being made here just at the שמטה-laws, may be due to the immediately preceding event of the מגדף. For just in this case it happened that a law given on Sinai, only in its general character, בכ"ז, regarding its general application, judgment, and verdict, but all the details, any and every כללות and דקדוקים were lacking to such an extent that only when the case actually happened did a special proclamation have to be obtained from God as to the procedure to be followed: וינחהו במשמר לפרש להם: על פי ה'.
- 2) absolutely the worst sin imaginable, yea, the one sin which is entirely independent of time or space or circumstances. It is present everywhere and at every moment, so that it can be transgressed at any time, at once and always. So one could say to oneself: if this law was given so vaguely and incompletely at Sinai that it was only when the necessity for it actually arose, that it had to be explicitly given, how then should laws, such as, for example שמטה, for which at the time of the Lawgiving and for years afterwards the object for their application — the land of Israel — was lacking, and in the course of time would again be lacking for centuries, perhaps thousands of years, how then should such laws have been given already back at Sinai in all completeness: בכליותיהם ודקדוקיהם: To oppose this idea the Torah could well see itself urged, just at the שמטה and יובל-laws which follow those on ברכת ה' when the occasion occurred that instructions for details of the Law had to be sought, nevertheless all other laws, even those like שמטה etc., which were limited to space and time, were given in all detailed completeness at Sinai to Moses. But the reason why the law concerning ברכת ה' was not given in its details with the rest of the Lawgiving on Sinai, — more, actually only implied by being included in the אלקים לא תקלל — may be — as Wessely remarks in his commentary — because the Torah did not wish beforehand even to suggest the possibility of such a crime, the gravest of all grave sins, occurring amongst the People of God. And, as a matter of fact, it was only committed by one in whose character Egyptian blood could make itself manifest.

ובמדרש רבה (ריש פ' ויקרא), ר' תנחום בר חנילאי פתח, ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו, במה הכתוב מדבר, אם בעליונים הכתוב מדבר, והלא כבר נאמר ברכו ה' כל צבאיו, הא אינו מדבר אלא בתחתונים, עליונים על ידי שהן יכולים לעמוד בתפקידו של הקב"ה, נאמר ברכו ה' כל צבאיו, אבל תחתונים על ידי שאינם יכולים לעמוד בתפקידו של הקב"ה לכך נאמר ברכו ה' מלאכיו ולא כל מלאכיו וכו'; גבורי כח עושי דברו, במה הכתוב מדבר, אמר ר' יצחק בשומרי שביעית הכתוב מדבר, בנהוג שבועלם אדם עושה מצוה ליום אחד, לשבת אחת, לחודש אחד, שמא לשאר ימות השנה, ודין חמי חקליה ביירא, כרמיה ביירא, [זה השומר שביעית] רואה שדהו וכרמו בור וריק] ויהבא ארנוגא ושתיק, [ובמדרש תנחומא מוסיף: רואה ששדהו מופקרת ואילנותיו מופקרים והסייגים מפורצים ורואה פירותיו נאכלים וכובש את יצרו ואינו מדבר, ושנו רבותינו איהו גבור הכובש את יצרו], יש לך גבור גדול מזה, ואם תאמר אינו מדבר בשומרי שביעית, נאמר כאן עושי דברו, ונאמר להלן וזה דבר השמיטה, מה דבר שנאמר להלן בשומרי שביעית הכתוב מדבר, אף דבר האמור כאן בשומרי שביעית הכתוב מדבר, עושי דברו לשמוע בקול דברו, רב הונא בשם ר' אחא אמר, בישראל שעמדו לפני הר סיני הכתוב מדבר, שהקדימו עשיה לשמיעה ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, ע"כ דברי המדרש ריש ספר ויקרא.

- 3) מבואר כאן מדברי חכמינו ז"ל במדרש שקיום מצות השמיטה היא קשה מאד לאדם, וצריך לזה גבורה יתירה עד שהכתוב קרא לשומרי שביעית מלאכיו גבורי כח, מפני שהוא יוצא מגבול כח אנושי, אם כן לכאורה יקשה, איך הטילה התורה את עולה הקשה של מצוה זו על אדם מישראל בדבר שנראה כאילו הוא יותר רב מכוחו, והרי אמרו (מס' עבודה זרה ג' א') אין הקב"ה בא בטרונאי עם בריותיו, אלא שהאמת הוא "פלא ומאזני משפט לה" (משלי ט"ז י"א), והוא שקל ומדד דאמנם כוחו וגבורתו של האיש הישראלי לעמוד ולקיים מצות השמיטה כראוי, כמו כל שאר המצוות כולן.

והנה מלבד היותם ראויים לזה מצד עצמיותם, הכשירים לזה גם ע"י שקירבם לפני הר סיני, וכמו שאמרו בגמ' (שבת קמ"ז א') בשעה שבא נחש על חזה הטיל בה זיהמא, ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן [נתקדשו ונטהרו ונתרפאו — רש"י], עכו"ם שלא עמדו על הר סיני לא פסקה זוהמתן, ע"כ, והיינו שעצם מעמד הר סיני במה שחננו ישראל נגד ההר מראש חודש סיון עד יום מתן תורה, אותו זמן פעל עליהם שנתקדשו ונטהרו ונזדככו ונתעלו כמלאכים ע"י ששרתה השכינה על ההר באיתגליא [וכמו ש"כ וישכון כבוד ה' על הר סיני ויכסהו הענן ששת ימים ומראה כבוד ה' אוכלת בראש ההר לעיני בני ישראל, שמות כ"ד, ועי' רש"י שם דלחד מ"ד במס' יומא דף ד', אלו ששה ימים שמר"ח

(1)

שומר בהגדה של פסח, אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו ולכאורה בלי נתינת התורה מה זו הטובה של הקירוב להר סיני, אלא דאמנם גם הקירוב לפני הר סיני בלבד, ג"כ מתנה טובה ויקרה היא מאד לישראל, שעי"ז נתקדשו ונתעלו כמלאכי השרת, וכן כתב האבודרהם בפ"י הגדה של פסח וז"ל: ויש מפרשים אלו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו, מפני שפסקה ממנו וזהמא, כמו שאמרו רז"ל כשבא נחש על הוה הטיל בה זוהמא, ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן, עכ"ם שלא עמדו על הר סיני לא פסקה זוהמתן, ע"כ, וז"כ בכלבו וז"ל: אלו קרבנו וכו', פי' וקבלנו תועלת בזה שפסקה זוהמתנו, ר"ל כל ספק באחדותו, כי ראינו מלכותו ותוקף כבודו שם והוטר בזה כל ספק מאתנו, ע"כ; והנה דבר זה מוכח ג"כ ממה שאמרו בגמרא (שבת דף פ"ח) א"ר אלעזר בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, יצתה בת קול ואמרה להן מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשים בו, דכתיב ברכו ה' מלאכי גבורי כח עושי דברו, לשמוע בקול דברו, ברישא עושי והדר לשמוע, וכע"ז במדרש הנ"ל, והנה מזה שהקדימו נעשה לנשמע, דלכאורה הוא דבר שאי אפשר שתהי' העשיה קודם לשמיעה, אלא בהכרח שמקדושת המעמד הקדוש לפני שכנית עונו בהר סיני, השיגו מעצמם את התורה והמצוה, ולכן הקדימו נעשה לנשמע, בהשיגם את כל דברי התורה הזאת טרם שמעם, (וכ"כ בפירוש שיח יצחק על הגדה של פסח להגר"י מלצן בשם אביו זצ"ל).

ומכיון שעי" מעמד הר סיני נתעלו לרום המדרגה הרוחנית בבחינת מלאכים, מעתה אין להם שום קושי ושום עול ומשא לקיים את המצוה של השמטת הקרקע, להפקיר את כל שדותיהם וזרמיהם, ובכל לבם ונפשם היו זוכנים לשמור לעשות ולקיים ככל המצוה להם כפי רצונם יתברך, ולכוונה זו מסיים המדרש, לאחר שלמד בגזירה שוה שהכתוב "ברכו ה' מלאכיו גבורי כח וגו'" מדבר בשומרי שביעית, ולאחר שפרט את גודל הקושי של קיום מצוה זו וכמה כח וגבורה צריך לזה, עד שאין זה בגבול כח אנושי, ומי שהוא משומרי שביעית הוא בבחינת מלאכיו גבורי כח, אם כן יקשה האיד נתינה מצוה זו לבני

(3) פ

אדם, אם אין זה לפי כוחם, על זה מסיים המדרש שהכתוב בעצמו מיישב תמיה זו, במה שאומר ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי "דבר", היינו שמקיימים את "דבר" השמיטה, והם גבורי כח ונקראים מלאכים, אולם — "עושי" דברו לשמוע בקול דברו, בישראל שעמדו לפני הר סיני הכתוב מדבר, שהקדימו עשיה לשמיעה ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, והוא הלשון שמלאכי השרת משתמשים בו, כמאמר הגמרא שבת הנ"ל, והיינו שישראל נזדככו אז ונתעלו בבחינת מלאכים, ולכן לא היה להם לישראל שום קושי ועיכוב מלקיים את דבר השמיטה, אע"פ שהיא מצוה קשה לבני אדם שהם בשר ודם, אבל לא כן לישראל שהיו כולם רוחניים כמלאכים ממש.

והנה הויכוח מקדושת מעמד הר סיני שקיבלו ישראל באותו הזמן, נשאר ונתקיים בהם לקנין תמיד לזמנתי, וכמ"ש בגמ' שבת הנ"ל.

ולכוונה זו כשבאה התורה להזהירם על מצות שמיטה, אשר מצוה זו אי אפשר לעמוד בה כי אם גבורי כח, ואיך צותה התורה מצוה זו לכל המון העם אשר לכאורה לא נראה בהם יתרון כח וגבורה מופלגת להיותם גבורי כח, לכן הקדימה התורה כאן, שהדיבור והמצוה היתה בהר סיני, לאמר, דישראל שעמדו לפני הר סיני ונזדככו ונתעלו בכח נפשי ורוחני מקדושת עמידתם בהר סיני מול השכינה, וקנו שם בנפשותם מדת הגבורה להיותם גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו ולהקדים נעשה לנשמע, לשון שמלאכי השרת משתמשים בו — להם ראוי ויאה לצוות על דבר השמיטה, והם יכולים לעמוד בה לשמור ולקיים המצוה הזאת כתיקונה בכל פרטיה ודקדוקיה ככל המצוה עליהם.

וכי תשיג יד גר ותושב עמך וגו', אחרי נמכר גאולה תהי' לו וגו' כפי שנינו ישיב את גאולתו וגו' ואם לא יגאל כאלה ויצא בשנת היובל. (כ"ה, טז, טח, נד)

מן הפרשה הזאת אנו למדים, שאל יתיאש האדם מן הגאולה, וכן לא יפלא בעינינו, איך אפשר הדבר, שדורנו יזכה למה שלא זכו דורות הקודמים, שהיו מזורזין הרבה יותר לתורה ולמצות.

דהנה ידוע, דענין גלותנו הוא מפני הטאינו, כדכתיב הן בעונותיכם נמכרתם וגו'. וכל הגלות הוא כדי לכלא הפשע ולהתם הטאת ולכפר עון וכדכתיב כדניאל קאפ. מ' והנה בכל גלות וגלות נקצב מתחלה, כמה זמן יסבלו ישראל, כדי שכיפוריהם ימחלו להם עונותיהם, ובגלות ראשונה כתוב, וענו אותם ארבע מאות שנה, וכדניאל נקצב הזמן של גלות בכל "שבועים שבעים נחתך על עמך ועל עיר קדשך" וגו'. וכן בודאי בגלות האחרונה נקצב הזמן כמה נסכול עבור העונות שעברנו עליהם. ומוכן הדבר, שנגזר אז הזמן על ימים רבים, וכדכתיב (הושע ג') כי ימים

(4) פת ח"ס
כ"ה ט"ז

ועתה נבין הדבר בפשוטו, אם היינו נגאלין תיכף בעת התחלת הגלות, היינו צריכין להביא זכותים כ"כ הרבה שיועילו לכפר על משך זמן הרב הנשאר. וכן אם היינו נגאלין בעת שעבר חצי זמן הגלות, היינו צריכין להביא עכ"פ מחצית הזכותים, שיספיקו לזמן הגלות שעוד מוטל עלינו. וכדין עבד הנמכר, שכתוב, אחרי נמכר גאולה תהיה לו, והיינו שמישיב הדמים המגיעים להאדון, ואם היינו מכיזין מחצית מזה היינו נגאלין במשך חצי הזמן, וממש כדין עבד היוצא בגרעון כסף, ואם ח"ו לא יהי' זכות כלל, (אף שבאמת זה לא יצויר) מ"מ יש זמן קצוב לנאולתנו, וזהו הזמן דבעתה, שהוא אפילו לא זכו כלל, ודומיא דעבד הנמכר, שאפילו אין לו פרומה אחת להשיב לאדונו, מ"מ קבעה התורה זמן שהוא מוכרה לצאת לחרות, וכמו שכתוב הטעם, כי לי בני ישראל עבדים.

5

ועתה נבוא לעניננו, אל יתמה האדם איך יוכל להיות שיגלה הקץ בימינו, מה שלא זכו לזה בכמה דורות שלפנינו, אשר היו זכאין אז יותר, דזה אינו, דבזמן מוקדם היו צריכין להביא זכויות הרבה כ"כ, כדי שיוסר מהם החוב של שנות הגלות הנותרות, ובודאי זה לא הי' בידם לפרוע כ"כ. והנה במשך הזמן הרב שישראל נפוצים כארבע קצות הארץ וסובלים מצוקות הרבה מאד, בודאי נקינו הרבה מעונותינו עי"ז, ונוכל לקוות על הגאולה, שתהי' בזמן קרוב ב.

6 היות

ב) רבים מבאי ביתו היו עדי ראייה ושמיעה, איך שבחצות הלילה, כשכל בני־הבית ישנו שנתם ובחוף שררה דומיה, היה הח"ח נכנס לחדרו, סוגר הדלת על מפתח ובריה ולא נתן לשום אדם להכנס. אף לא היה מעלה אור בחדרו. אחדים ממקורביו היו עומדים לפעמים מאחורי הדלת וברתת היו מקשיבים, איך שהח"ח הי' שופך שיח ורחשי לבו לפני הקב"ה. דבריו היו חריפים וברורים. בהתחלת דבריו היה נותן שבח והודיה לבורא עולם על כל החסדים שגמלהו. הוא היה מפרט כל מאורע בחייו. על כל פרט ופרט היה מסתכל כעל זכות גדולה והי' נותן שבח והודיה על החסד הגדול שעשה עמו הקב"ה, ומכיון שגמר פרשת חייו הפרטיים, התחיל לדבר בזכותו של כלל ישראל. וכאן שנה לא רק סגנון דבריו כ"א גם קולו. הוא הפסיק להיות המודה והמתודה והתחיל להיות התובע.

התחיל לתבוע מהקב"ה את החוב שהוא חייב לעם ישראל.

וכאן היה עושה החשבון במלואו: מה נתת לנו? תורה גדולה, קדושה ונצחית! הרי היא היתה תורה חתומה וסגורה. ומה עשינו? פתחנו את התורה, נתנו לך את הנביאים, את חכמי התלמוד, את גאוני התורה, קשרנו כתרים לתורה שב"פ, ומה קבלנו עבור זה — צרות, רדיפות והריגות.

ואנו לא התבוננו לכל זאת. בכל ארצות פוריינו וגלותינו לקחנו את התורה עמנו, הצלנוה מיד אויבינו, ועוד היום היא נשאת בידינו ואנו מחזיקים בה בתוקף. עד כאן היה החשבון ומכאן ואילך התחיל לתבוע את החוב.

כמה זמן עוד נחכה עד מתי? — הרי אנו כבר כלנו שבורים כחרט הנשבר! הבט והתבונן, אם עוד תמצא לב יהודי אחד שלם, ולפתע הוזל להזעיק לעזרה את צדיקי הדור שהלכו למנוחת עולמים, אייכם? היה צועק, למה אתם מחשים? הרי אתם צריכים להיות התובעים עבורנו? נשמות קדושות, וכי כבר שכחתם את הכל? כך היה הח"ח נוהג מדי לילה בלילה וכשהאיר המורה שב ללמודו וחכה לרגליו של משיח. לבו הי' נכון ובטוח שהחוב יושלם. בכל שעה בכל רגע עלולה לבא הגאולה הגדולה. כנבואת הנביא מלאכי, פתאום יבוא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים, שקאי על משיח בן דוד.

16

21

26

7) שנת ה'תק"ל

כי עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לא ימכרו ממכרת עבד (כה:מב)

וברש"י שטרי קודם עכ"ל ונכפל המדרגה הזאת לקמן (פ' נה) כי לי בני"י עבדים עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים אני ד' א-לקיכם עכ"ל וברש"י חזר עוד הפעם שטרי קודם. והנה בפסוק הנ"ל

3

נאמר כמה דינים בעין לא ימכרו ממכרת עבד דהיינו בהכרזה וגם לא תרדה בו בפרך. (וכדאי להעיר דנאמר על הגאון הסטייפלער דלעולם לא כתב מכתב קדש לתרומה מאיש פרטי דחשש ללאו של לא תרדה בו בפרך. ומובא ג"כ דהג' ר' נחום מאיר קרליץ וצ"ל תלה מודעה בכלל חזו"א דמי שאינו מחזיר ספר למקומו עובר בלאו דלא תרדה) ומבואר בפסוקים האלו דיצאו ישראל מלהיות עבדי פרעה ונעשו עבדי השם יתברך וזהו אשר הוצאתי אותם. ואיתא בשפ"א דהא דאיתא בבוה"ק רמאן דכפות באתרא אינו יכול לקבל עול אחר והיינו במצרים היו כפותים שלא יכלו לקבל עומ"ש וא"כ לאחר שחרורם הוי ק"ו להיפך דאם נעשו עבדים להשי"ת אינם יכולים לקבל עול אחר. ונתנו באמת כוונת רש"י דשטרי קודם דאינו מתכוון להקדמה בזמן אלא הענין הוא בקבלת עול, דעומ"ש ביהודי קודם לכל וזהו כל המקבל עליו עול מ"ש מעבירין ממנו עול מלכות. ומה שנכפל ענין העבדים הוא כשעה שהאדם מקבל על עצמו להיות מעבדי השם יתברך ואפילו במצב של כי ימוך אחיך ונמכר לך אז הקב"ה מהדק אותו הקשר שא"א להינתק ונעשה כי לי בני"י עבדים עבדי הם. אלא דלכאורה עדיין צ"ע והלא נאמר בניס אתם לד' א-לקיכם דאנו במדרגת בניס ומוכן דיחס של בן עדיף מעבד וא"כ איזה תשובות יש בזה דלי בני"י עבדים.

ו' עוד יתבאר על דרך אומנם ולא עם הארץ חסיד², פירוש שאסור לעם הארץ להתנהג בחסידות, שיעשה חומרות וגדרים כמנהג החסידים. כי לפעמים יעשה חומרא בדבר שהוא אדרבא עבירין, כי ימצא חסיד שירצה לגדור עצמו לקיים מצות עונה בימים המקודשים. ותהיה בעיניו מצוה גדולה לשמש מטתו בליל פיפור, כמו ששמענו שהיה מעשה פן וכדומה. לזה

ציונו חז"ל שאין לעם הארץ להתנהג במדת חסידות. והוא מאמר הכתוב כאן אם בחקתי תלכו שהוא עסק התורה, אז נאמרת מצותי תשמרו, פירוש תעשו להם משמרת כדי לקיימם גדרים ושמירות ולא זולת זה.

ונראה דהבדל גדול יש בין בן לעבד. דעבד אינו מהרהר ואינו שואל ומתנגד לדעת אדונו ועושה עבודתו אף שאינו מבין משא"כ בן אף שמקבל מרות מ"מ משתדל להבין הכל על כורו וכן בן יש לו רשות להכנס פנימה ולחפש בין דבריו של אביו משא"כ עבד הוא מוגבל עד כאן הוא נכנס ויותר צריך לבקש רשות, וכהנה כמה חילוקים ביחסם. אלא דהקב"ה משתבח בזה דישאל אע"פ שיש לו זכות של בניס אתם מ"מ הם מותרים על יחס זה ועובדים כעבדים המקבלים עליהם עומ"ש ולעבדו. ממש ועי"ז שמשפילים עצמם מתקרבים יותר. וזהו כעין מה שדרשו חז"ל (חולין ה'): ערומים בדעת ומשימים עצמם כבהמה וזהו תפארת להם דיכולים למעט עצמם לבחינת לי בני"י עבדים אע"פ שיש להם זכות בניס. וק"ל.

(11) ארץ תכנה י"ל אלוה'

כו, ד ונתתי גשמיכם בעתם.

(תורת כהנים פרק א, א) בלילי שבתות (מעשה בימי שמעון בן שטח, בימי שלומציון המלכה, שהיו גשמים יורדים מלילי שבת לילי שבת, עד שנעשו חטים ככליות ושעורים כגרעיני זיתים ועדשים כדגרי זהב, וצורו מהם חכמים והניחום לדורות הבאים) להודיע כמה חטא גורם, שנאמר (ירמיה ה, כה) "וחטאתיכם מנעו הטוב מכם". הענין, דהנהגה הנסיית היא אינה תכליתית, שהשם ברא העולם שתתנהג באופן הטבעי, אשר היא בת אלקים² וכל תכיל³, שמדתה יכול להיות באופן ברכה נפרצה ואושר מרובה עד בלי די. לך באופן שאם יכיר האדם כי היא איננה רק אשגחה פרטית על כל פרט, והטבע הוא רק נסים רצופים, אשר מתרגל עין הרואה, וכאשר ילך האדם בדרכי השם במישור, גם באופן טבעי יוכל להתברך. ובוזה נתברכו ישראל "אם בחוקותי תלכו", אז גם חוקות שמים וארץ ילכו במישור, כי כל דרכי הטבע, לפי מה שסדרה אותם החכמה האלקית, מכוונות ומוגבלות לדרכי התורה והמצוה⁴. ולמען שלא יטעה האדם וישכח בורא ומסדד ומשגיח מהטבע, ויחשוב לרוב הרגלו כי הטבע היא בעצמה, להפרידה מיוצרה — לכן

יש נסים. אבל אינם תכליתיים, והנסים הוא רק להעיר לבות בני אדם על מפעלות הבורא ב"ה בטבע, כי היא ידו והשגחתו הטהורה⁵. לכן (שבת קי"ח, ב): האומר הלל הגדול בכל יום — שמורה שראוי להודות רק להנך פעולות של דרך נס, אבל מפעלות הטבע אין צריכים להיוצר אחרי שבראן — הרי זה מתרף ומגדף. אבל כל האומר תהלה לדוד בכל יום (ברכות ד, ב) — שזה מדבר על מפעלות סדור הטבעי אשר בכל יום, כמבואר — מובטח שהוא בן העולם הבא.

(10) ארץ ארץ ס' י"ב

אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל (י"ט, ו) פירש"י "לא פחות ולא יותר", וצ"ע דח"ו שישנה משה דברי הקב"ה אלא הביאור שהזהירו אל בני ישראל שלא ישנו תפקידם, ויהיו גדוליהם ממלכת כהנים וגוי קדוש, ופשוטי העם אל יחרסו אל ה' לנהוג עצמם כמדת חסידות יתירה על דרגתם האמתית. ומגדולי המוסר הוכיחו בן מרבדי הגמ' חולין (קה). "אמר מר עוקבא אנא להא מילתא חלא בר חמרא לגבי אבא, דאילו אבא כי הוה אכיל בישראל האידנא לא הוה אכיל גבינה עד למחר, ואלו אנא בהא סעודתא הוא דלא אכילנא לסעודתא אחרנא אכילנא" ע"כ. (אני לגבי אבי כחומץ לגבי יין, שאבי המתין בין בשר לגבינה כ"ד שעות ואני איני מתתין אלא הפרש שבין סעודה לסעודה) ולכאורה צ"ע למה לא המתין מר עוקבא כאביו אם ידע שעדיף לעשות כן, ומוכח שאם הרגיש בעצמו שאינו ראוי להחמיר על עצמו כן אין בזה אפי' מדת חסידות להתחסד יותר ממדריגתו העצמית ואין שום תועלת בזה וזהו מה שהזהירו למשה אל בני"י שיאמר לכל אחד דבר הראוי לו. וזהו כלל ועיקר גדול שאין לקפוץ כפי מדריגה שאינו שייך לו עוד כלל. וקדושי עליון מנהגיהם קשורים במדריגתם, שזכו לה בעמל רב וכיגיעה, ולא כל הרוצה ליטול את השם יבוא ויטול.

12

והנה על דרך גס בלתי סדור הטבעי, אינו מן הפלא, כמו מן וכיוצא בזה. אבל הענין הנפלא בהטבע הוא ההזנה התמידית, שזה קיום הנמצאים והרכבת הנפרדים, ובדרך טבעי כל יום קבוע הזנה לאלפי אלפים בלי מספר נמצאים, מזון, אשר כל אחד יזון מן הטבע, הוא פועל מורה על חכמה ושלמות וכבוד השי"ת למבין, יותר ממה שמורה הנסים. ולכן אמרו (ברכות שם), משום דאיתא באלפא ביתא — שענין אלפא ביתא מורה על סידור טבעי, שאינו מדלג, רק הולך מאלף עד תיו. ולכן בברכת המאורות בחול ושבת סדרו באלפי ביתא, והוא כמו סידור

בחידוש מהשם מקבלת אדם הראשון, והשיגו דרכי ה' מן הסבה אל המסובב, ומתעילה להעלות, ומן המוקדם אל המאוחר. לא כן אברהם, השיג מן המסובב ומן המאוחר למוקדם, עד כי השיג היוצר השם האמיתי, שהוא בראן וחדשן מן האפס וההעדר המוחלט, ועל זה יורה שם אדנות, והשגה זו העיקרית בכוונת הבריאה¹⁴. לכן אמרו (בראשית רבה יב, ח) "בהבראם" — באברהם. וכמו שהאדם שאינו מבין על מציאות והשגחת הבורא, רק מן הנבראים יודע ומבין שנבראו ומושגחים בפעולות בורא מחוייב המציאות ובחכמתו המתאחדת עמו. וזה הבנה כהשגת אברהם. וכמו שאמר (בראשית ב, ד) "ביום עשות אלקים ארץ ושמים"¹⁵ — זה על ההשגה מלמטה למעלה, מן המאוחר אל המוקדם.

הטבע, שמתנהג בלא מרוצה, רק שהולכין הסבות קשורות והעלולים מסודרים, ובאופן הסידור הטבעי אם ניתן מזון להנמצאים או הוא ענין פלא. וזה (תהלים קמה, טז) "ומשביע לכל חי רצון". והנה בענין הטבע צריך גם פועל היצורים⁸, וזה כמו חרישה וקצירה וזריעה וכיו"ב. רק שהאדם מוצא הכל מוכן לפניו⁹ וכל העולם עומדים הכן לשרתו, "ומכין מזון לכל בריותיו אשר ברא". ולכן דייק רש"י (ברכות ד, ב) ד.ה. משום דאית ביה תרתי: דאתי באלף בית ריש בו שבה הכנת מזון לכל חי (עכ"ל רש"י). העל דרך סדור הטבעי והכל מוכן, זה עיקר מטרה יותר ממפעלות הנסיך, אשר על זה נאמר בהלל הגדול (תהלים קלו, כה) "נותן לחם לכל בשר", שהכל על הפלאות נגד הטבע שחשב שמה¹⁰. ולכן אדם הראשון קרא שמו ה', שהוא ראה הפעולות איך נעשו והיסודות איך נבראו, שזה מה שמורה איך השם הוא גותן הצורות והבריאה 3 בסודות¹¹. ולזה אמרו במדרש (בראשית רבה יז, ד) אני ה' — הוא שמי, הוא שמי שקרא לי אדם הראשון¹². אבל אברהם הכיר הטבע והליכותיה הבין מפעלות תמים דעים, והכיר הנוצר מתוך הצורה, ויש מנהיג לבירה זו (שם 36 לט, א). ועל זה מורה שם "אדנות", ולא היה אדם שקרא להקב"ה אדון עד שבא אברהם¹³. כי שם ועבר ומתושלח ידעו הויות הנמצאים

13

ההקשה השל"ה הק': הפסוק "וזכרתי את בריתי יעקוב ואף את בריתי אברהם אזכר והארץ אזכר". הלא דברי נחמה הם, ומה מקומו של פסוק זה בתוך הקללות? ועוד קשה, תיכף אחרי הפסוק של זכירת האבות, בא הפסוק: "והארץ תעזב מהם", וכי בשביל זכירת האבות הארץ תעזב? וביאר, כי פסוק זה של זכירת האבות, אף הוא מתוכחת מוסר שאומר הקב"ה לישראל. הכיצד? אינו דומה חטאו של רשע בן רשע שלא היתה לו מסורת אבות, לחומר חטאו של רשע בן צדיק שראה את אביו מתנהג בחסידות והיה לו לתפוס אומנות אבותיו. ומתוך שהניח מנהג אבותיו חמור חטאו. לפי זה זכירת האבות יש בה גם צד קטרוג על הבנים, ראו בנים אלה אילו אבות היו להם, אילו מעשים טובים עשו אבותיהם, והם לא למדו ממעשיהם¹¹. ועל כן מייסר אותם הקב"ה שגם הארץ תעזב, והוא עונש לחובתם של בנים שנתגלגל להם מחמת הזכרת צדקת אבותיהם, שלא עשו אותם דוגמא למעשיהם. ומוסיף השל"ה הק' שגם הדיבור "והארץ אזכר", אף הוא מעניין התוכחה. שכן אינו דומה חטאו של מי שגר במקום שמעשיו מכווערים, לחטאו של מי שגר במקום תורה. ועל זה אמר הקב"ה: "והארץ אזכר", כלומר אני אזכר להם גם את הארץ לחובה. שאומר הקב"ה, הנה הושבתי אותם בארץ אבותיהם, ארץ הקדש שאיירה מחכים, ואילו הם נואלו ופשעו.